

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Свистун Ірини Юріївни за темою:
«Громадські об'єднання як чинник демократизації
українського суспільства»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 – Політологія

Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

У політологічному дискурсі за умов становлення інформаційного суспільства особливої актуальності набувають дослідження щодо формування нових активних елементів, що одночасно є суб'єктами демократичних перетворень. До таких елементів можна віднести, насамперед, громадські об'єднання, які через певні специфічні характеристики в межах змін на різних рівнях набувають нових рис колективного активізму та прагнуть модифікувати його традиційні ознаки.

Наукові розробки сучасних вчених-політологів присвячено дослідженням, що містять аналіз різних аспектів цього складного динамічного елементу інформаційно-комунікативного суспільства. Слід зазначити, що увага акцентується переважно на уточненні або їх видів / типів у контексті розвитку громадянського суспільства, або модифікації напрямків діяльності, що відбуваються з цією формою колективного активізму у контексті глобальних викликів. Тобто, аналіз громадських об'єднань як певної системної цілісності, що є невід'ємною складовою всього політичного простору, потребує подальших досліджень.

Отже, вивчення ролі громадських об'єднань, що розглядаються як форма колективного активізму, об'єднує людей через мережу взаємодій (віртуальних або «реальних») із певним ступенем організаційної структури для реалізації цілей, пов'язаних із розв'язанням певних проблем процесах демократизації є актуальним для подальших досліджень за даним напрямом.

Актуальність дисертаційного дослідження підсилюється також моментом розгляду вищезазначених процесів не за умов стабільного розвитку суспільства,

а – соціальних зрушень і загострення політичної, соціальної та економічної кризи, що характеризують наразі динаміку українського соціуму. Новітня історія України демонструє наявну безперервну низку подій надзвичайного значення, що спричинили суттєві зміни у політичному, економічному, культурному та інформаційному полях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертації І. Ю. Свистун є достатньо зрозумілою та спрямованою на вирішення сформульованих дослідницьких завдань; матеріал викладено логічно і послідовно, із належними висновками, які можна позитивно оцінити з точки зору їх відповідності критеріям обґрунтованості та новизни.

Виправданим є поданий у першому розділі дисертації («Теоретико-методологічні засади дослідження проблемного поля демократизації») розгорнутий огляд теорій, концепцій, підходів щодо експлікації феноменів демократія та демократизація (с. 22–45) та систематизації провідних варіантів інтерпретацій змісту, структури та тенденцій розвитку базових детермінантів процесу демократичних трансформацій (с. 45–75). Це дало змогу визначитися щодо певної теоретичної неспроможності вищезазначених теоретичних конструкцій адекватно розглядати зміст та функціональний потенціал громадських об'єднань / асоціацій як елементу соціально-політичної реальності та його розвитку у напрямку подальшої демократизації.

Відповідно до логіки дослідження, у другому розділі дисертації («Методологічні стратегії розгляду громадських об'єднань у політологічному дискурсі») (с. 75–130) авторкою дається ґрунтовна оцінка рівня інтерпретації проблемного поля цієї форми колективної дії у форматі функціонування у напрямку демократизації за нових умов мережевого суспільства. Аналізуються висновки щодо цього процесу провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, акцент робиться на евристичному потенціалі інституціоналізму / неоінституціоналізму та комунікативної парадигми Юргена Габермаса.

Заслуговують на увагу подані (в авторському уточненні через застосування обраної стратегії дослідження) особливості внутрішньої організаційної структури та механізму розвитку сучасних громадських об'єднань (від певного рівня представництва населення країни у їх лавах до постійної присутності усередині них протиріччя між тенденціями до централізації та децентралізації (с. 129–130)).

У рамках даної дисертаційної роботи (у третьому розділі («Громадські об'єднання у сучасному соціально-політичному просторі України»)) (с. 133–185) доречною, на наш погляд, є авторська схема розгляду стану та проблем розвитку громадських організацій через призму теоретичного та прикладного аспектів.

Заслуговує на позитивну оцінку спроба авторки обґрунтувати механізм функціонування робочих моделей політичних практик функціонування громадських об'єднань в умовах української «реальної» та «віртуальної» реальності через групу показників: «традиція й специфіка віддзеркалення, реалізації та захисту інтересів і потреб усіх груп населення держави громадськими організаціями/об'єднаннями; зміст та особливості взаємодії громадських об'єднань і владних структур та установ; рівень співпраці та проблеми діалогу між різними благодійними та неурядовими організаціями в країні; структура та форма взаємодії між суб'єктами, що розробляють та реалізують соціальну політику в державі» (с. 172).

Викликає інтерес звернення авторки до нових форм роботи суб'єктів демократичних трансформацій (насамперед, держави та громадських об'єднань), зокрема, інноваційної краудсорсингової та краудфайдингової політичної діяльності (с. 186–187).

Виходячи з висновків дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що визначені в ньому мета і завдання повністю реалізовані. Висновки та пропозиції дисертантки є достовірними та достатньо обґрунтованими, пройшли відповідну апробацію на наукових конференціях та семінарах.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Наукова новизна основних положень дисертаційного дослідження є переконливою та обґрунтованою. Вона містить такі моменти:

запропоновано авторський варіант стратегії дослідження громадських об'єднань в межах комунікативної парадигми Ю.Габермаса, у контексті застосування інституціоналізму (інтерпретація реального простору функціонування громадських об'єднань) та мережевого підходу (експлікація віртуального простору існування громадських об'єднань);

сформовано робочі моделі політичних практик, які відтворюють основні напрями та специфіку функціонування громадських об'єднань у процесі демократизації українського суспільства у залежності від стану останнього: у період сталого розвитку найрозповсюдженою практикою є презентація актуальних суспільних інтересів та потреб в контексті розробки державної соціальної політики; у період соціально-політичних зрушень – мобілізація акторів щодо політичної участі; постійно існує – стабільна підтримка відновлення і збереження національно-історичної пам'яті та національно-культурних традицій;

уточнено зміст проблемного поля процесу демократизації, що орієнтується на розв'язання, насамперед, таких дилем як: структурні vs процедурні чинники як панівні у здійсненні процесу демократизації; колективна vs індивідуальна форма активності як рушійна сила переходу від одного стану суспільства до іншого; гендерна нейтральність vs гендерна рівність як особливості розвитку демократії у сучасному суспільстві;

з'ясовано особливості структури та внутрішньої організації громадських об'єднань, що перетворюють їх на дієвий системний чинник процесу демократизації сучасного суспільства, зокрема українського;

обґрунтовано положення щодо особливостей зв'язку процесу демократизації, становлення громадянського суспільства в Україні та рівня функціонування соціального капіталу. Громадські об'єднання пропонується розглядати як «життєвий простір» (в інтерпретації Ю.Габермаса) існування

двох елементів соціального капіталу: поведінкового (мережі) та емоційної оцінки (довіра та взаємність) (в інтерпретації Н. Леткі);

конкретизовано підходи до класифікації сучасних громадських об'єднань в українському суспільстві. Для уточнення особливостей функціонування громадських об'єднань за умов демократизації українського суспільства їх пропонується розглядати з позиції визначення мобілізаційного потенціалу (МП): з високим рівнем МП (національно-патріотичні, волонтерські); з середнім рівнем МП (професійні, жіночі) та з низьким рівнем МП (благодійні фонди та організації);

з'ясовано особливості розвитку процесу демократизації в Україні у двох просторах (реальному та віртуальному) у контексті розв'язання проблеми довіри через функціонування громадських організацій (с. 19–21).

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях.

Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у семи працях, у тому числі: три статі опубліковано у періодичних фахових наукових виданнях, з них: дві публікації здійснено в наукових фахових виданнях України та одна – у зарубіжному фаховому виданні (Республіка Польща).

Вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту наукових публікацій дисертації дотримано. Комплексний аналіз рукопису дисертації та наукових публікацій Ірини Юріївни Свистун дає підстави говорити про відповідність публікацій основним положенням дисертації.

Дотримання вимог академічної доброчесності.

У дисертаційному дослідженні Ірини Юріївни Свистун містяться посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей. Розробки та ідеї, що належать співавтору по публікаціям (науковому керівнику), в яких відображено основні результати та висновки дисертаційного дослідження, у даній науковій роботі не використовуються.

Окрім цього, у дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором дисертаційного дослідження.

Таким чином, зважаючи на сформульовану мету та поставлені завдання дисертаційного дослідження Ірини Юріївни Свистун, слід зазначити, що дана робота має цілком логічну структуру, достатній ступінь наукової новизни, синтезує в собі значний обсяг теоретико-методологічного матеріалу.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Разом з тим, попри всі відзначені позитивні риси, притаманні дисертаційному дослідженню, воно не позбавлене певних дискусійних моментів.

По-перше, справедливо зазначаючи (у контексті звернення до відповідних політико-правових документів), що в сучасному вітчизняному політологічному дискурсі вживаними поряд з термінами «громадське об'єднання» та «громадська організація» є поняття «об'єднання громадян», «громадські утворення», «представники громадськості», «добровільні об'єднання громадян», «недержавні об'єднання громадян», «неприбуткові об'єднання громадян», «громадські формування» (с. 138), авторка, нажаль, не пропонує власний варіант щодо конструктивної зміни ситуації, яка склалася з понятійно-категоріальним апаратом дослідження проблемного поля цієї форми колективного активізму.

По-друге, можна посперечатися із періодизацією історичного розвитку діяльності громадських об'єднань, що надана у третьому розділі дисертації (с. 163–165). Запропоновану авторкою періодизацію доцільніше було б розширити (періоди), що б акцентувати увагу на специфіці саме сучасних громадських об'єднань, які дещо відрізняються від об'єднань 90-х років. Тим паче, авторка у тексті розглядає більш детально особливості формування інститутів громадянського суспільства, відповідно до яких і можна було розширити періодизацію.

По-третє, в контексті розгляду питання щодо реалізації механізму функціонування робочої моделі презентації актуальних суспільних інтересів та потреб в контексті розробки державної соціальної політики (с. 172–175) автор взагалі нічого не згадує про громадські ради, які сприяють участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики і певною мірою координують діяльність громадських об'єднань.

По-четверте, досить всебічно розглядаючи різні види громадських об'єднань / організацій, що представлені в сучасному українському соціально-політичному просторі, автор акцентує увагу на конкурентній основі їх співіснування (насамперед, боротьба за рекрутування прибічників). Але поза його увагою залишаються засадничі принципи можливої конструктивної взаємодії різних громадських об'єднань за сучасних умов розвитку українського суспільства.

Однак, на наш погляд, зазначені недоліки не знижують цінності й наукової новизни дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертація Свистун Ірини Юріївни на тему «Громадські об'єднання як чинник демократизації українського суспільства» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке відповідає всім встановленим вимогам щодо захисту дисертаційних робіт, в тому числі вимогам пунктів 9, 10, 11 Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а тому його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіка

ЗАСТАВА

Ірина Валентинівна

ПІДПИС ЗАСВА

Начальник від

кадрів

12.04.2022р.